Switłana Orlyk, Wiktor Kocur, Wołodymyr Szweć

<https://doi.org/10.26485/AAL/2020/66/4>

LWOWSKIE ZNAKI PIENIĘŻNE W OKRESIE OKUPACJI ROSYJSKIEJ W CZASIE I WOJNY ŚWIATOWEJ

ABSTRAKT W artykule opisano obieg pieniężny i jego cechy na terenie miasta Lwowa okupowanego przez wojska rosyjskie w czasie I wojny światowej. Zwrócono uwagę na problem wprowadzenia rubli rosyjskich do obiegu pieniądza na okupowanych terenach Galicji (cesarstwa austro-węgierskiego). Należy zauważyć, że jednoczesna obecność w obiegu pieniędzy dwóch imperiów, przy braku monet, znacznie utrudniała rozmaitego rodzaju rozliczenia. Taka sytuacja spowodowała konieczność wydania bonów miejskich.

Biorąc pod uwagę problemy „kryzysu pieniężnego”, rosyjskie władze okupacyjne zdecydowały się na wniosek władz miasta Lwowa na wydanie lwowskich bonów o nominale 1 korony (emisja – wrzesień 1914 r.). Na podstawie dokumentów archiwalnych zrekonstruowano proces rozwiązywania problemu produkcji lwowskich bonów przez rosyjskie władze okupacyjne.

Słowa kluczowe: I wojna światowa, Lwów, okupacja rosyjska, bo, obieg pieniądza, bony

LVIV'S BANKNOTES IN THE PERIOD OF THE RUSSIAN OCCUPATION DURING THE FIRST WORLD WAR

ABSTRACT Lviv banknotes during the Russian occupation in the First World War. The article sets out the peculiarities of monetary circulation in the territory of the city of Lviv during its occupation by Russian troops during the First World War. Attention is drawn to the problems of introducing Russian rubles into monetary circulation throughout the occupied territories of Galicia formerly belonging to the Austro-Hungarian Empire. It is noted that the simultaneous existence of the currencies of the two empires in monetary circulation, and the absence of fractional money, complicated the settlement process, and contributed to the emergence of social and economic problems, which subsequently led to the necessity of issuing city bonds in Lviv. In response to the problems caused by the “fractional money crisis”, the Russian occupation authorities promoted, answering on the proposition of the Lvov government, the issuance of Lviv bonds with a face value of 1 crown (issued in September 1914). The difficult financial situation Lviv found itself in necessitated the further issue of city bonds with a face value of 100 crowns (issued in February 1915).

The problems surrounding the issue of Lviv bonds by the Russian authorities during the occupation has been reconstructed on the basis of archival documents.

Keywords: World War I, Lviv, Galicia, bond, crown, money circulation, Russian occupation

I wojnę światową nazywa się też wojną wielkiego kapitału. Miał on doprowadzić do nowego podziału świata. Wszystkie luki polityki gospodarczej, w tym finansowej, rządów państw, uczestników w konfliktach zbrojnych, ujawniły się podczas działań wojennych. Ujawnił się trudny konflikt między wojną, działaniami zbrojnymi, a gospodarką pieniężną. W efekcie procesów inflacyjnych, pieniądz tracił wartość co przejawiało się z kolei w negatywnych zjawiskach gospodarczych i społecznych. Rozwiązanie problemów komplikowała sytuacja na terenach okupowanych, gdzie

czasowo znajdowały się w obiegu pieniądze różnych państw. „Obce” waluty wpływały na proces wdrażania na okupowanych terytoriach nowych obiegowych znaków pieniężnych.

Zagadnienia obiegu pieniężnego na okupowanych przez wojska rosyjskie terenach Galicji Wschodniej były przedmiotem wielu studiów. Zajmowali się nimi między innymi T. Solski¹,

¹ Solski, 1921; Podczaski 2010.

A. Podczaski, A. Boiko-Gagarin, S. Orłyk², R. Szust³, W. Szweć⁴. W prezentowanym artykule starano się przedstawić na szerokim tle proces produkcji bonów lwowskich w czasach okupacji rosyjskiej w latach 1914-1915.

Biorąc pod uwagę problemy obiegu pieniężnego na zajętych przez wojska radzieckie terytoriach Galicji, które w tym czasie wchodziły w skład monarchii Austro-Węgierskiej, należy zauważyć, że polityka rządu rosyjskiego, nie przewidywała wprowadzenie żadnych specjalnych pieniędzy okupacyjnych. Imperium rosyjskie rozpowszechniało własną walutę – rubel, na wszystkie okupowane przez niego terytoria. Była to demonstracja zamiaru integracji zajętych terenów. Rosyjskie władze okupacyjne wymuszały też „sztuczny” kurs rubla w stosunku do niemieckich marek i austriackich koron. Przymusowy kurs wymiany walut na zajętych przez Rosjan terenach obniżał rynkową wartość obu walut, austriackiej i niemieckiej. 15 sierpnia 1914 r. weszło w życie rozporządzenie (nr 7), zgodnie z którym 1 marka niemiecka kosztować miała 40 rosyjskich kopiejek, a 1 austriacka korona – 30 rosyjskich kopiejek⁵. Szczegółowa informacja dotycząca wprowadzonego kursu zawarte zostały w rozkazie wojennego komendanta miasta Lwowa, pułkownika Siergieja Szeremetiewa, 4 września 1914 r. W tym dokumencie wyznaczono kurs dla każdego nominału pieniądza będącego w obiegu: 1 kop = 3 halerze, 2 kop. = 7 halerzy, 3 kop. = 10 halerzy, 5 kopiejek = 17 halerzy, 10 kop. = 33 halerze, 15 kopiejek = 50 halerzy, 20 kop. = 67 halerzy, 25 kopiejek = 83 halerze, 50 kopiejek = 1 korona 50 halerzy, 1 rubel = 3 korony i 33 halerze, 3 ruble = 10 koron⁶.

Od początku rosyjskiej okupacji rosyjskie ruble nie stanowiły poważnej konkurencji w stosunku do waluty austriackiej. Głównymi przyczynami negatywnego traktowania przez miejscową ludność rosyjskiej waluty były 1) społeczno-polityczne i gospodarcze nastroje ludności w odniesieniu do rosyjskich władz okupacyjnych⁷; 2) osłabienie rubla rosyjskiego przez skomplikowany stan gospodarczy imperium rosyjskiego, który wywołał spadek wartości rubla i wzrost cen, przyspieszenie procesów inflacyjnych nie tylko na terytoriach

okupowanych, ale też na terenie imperium rosyjskiego; 3) tworzenie w szarej strefie kursu walut, które używane były w obiegu; 4) „kryzys walutowy” postępujący na okupowanych terytoriach rosyjskich⁸; 5) pojawienie się na rynku pieniężnym fałszywych rubli rosyjskich różnego pochodzenia⁹; 6) brak systemu bankowego, który byłby kontrolowany przez władze okupacyjne¹⁰. Trzeba też zwrócić uwagę na niekontrolowany napływ rubli rosyjskich na bogaty rynek Lwowa – jego efektem było zmniejszenie zapasów towarowych w regionie. Sytuacja na rynku pieniężnym oraz brak na okupowanych terenach sprawnie funkcjonującego systemu bankowego doprowadziły do ograniczenia operacji handlowych, powikłań rozliczeń gotówkowych, wzrostu cen i inflacji, rozprzestrzeniania się spekulacji. W celu zapewnienia skutecznego wprowadzenia rubla rosyjskiego w obieg pieniądza okupowanej Galicji, nowy wojenny generał-gubernator G. Bobrinskij 17 września 1914 r., wydał do obowiązkowego wykonania rozporządzenie, na mocy którego: „wprowadza się zakaz odmowy przyjęcia rosyjskich pieniędzy w cenie niższej, niż wyznaczył Najwyższy Głównodowodzący, czyli w cenie jednego rubla, który wynosił 3 korony i 33 1/3 halerza, lub 30 kopiejek wynosiło jedną koronę”¹¹. W dokumencie tym przewiduje się surowe kary za nieprzestrzeganie przepisów. To ostatnie stwierdzenie świadczy o tym, że to była polityka protekcjonizmu rządu rosyjskiego, preferująca obieg rosyjskich pieniędzy na terytoriach okupowanych.

Spadek wartości pieniądza miał wpływ na gwałtowny spadek realnych dochodów instytucji lokalnych. Pojawił się finansowy paraliż gospodarki miast galicyjskich. W celu materialnego i finansowego zabezpieczenia zasobów urzędy miejskie były zmuszone do działań – wydania miejskich znaków pieniężnych. W czasie podobne działanie takie podjęto w wielu miastach austriackich, jak również i niemieckich.

We Lwowie, który od 4 września 1914 r. był okupowany przez wojska rosyjskie, już 7 września na posiedzeniu Rady Miasta „wiceprezydent miasta dr Leonard Stahl (1866-1929) zaproponował rozpoczęcie negocjacji z rosyjską władzą okupacyjną o emisji miejskich bonów o nominalnej wartości jedna korona”¹². Ponieważ przygotowanie

² Orłyk, 2018a: 218-266; Orłyk, 2018b: 51-54; Orłyk, 2018c: 223-230; Orłyk, Boiko-Gagarin, 2017: 143-164.

³ Šust: URL: <http://map.lviv.ua/statti/shust.html>.

⁴ Šveć 2000: 168; Šveć 2014: 46-48.

⁵ CPAHUK, f. 361, op.1, spr. 1151, k. 3.

⁶ Šust : URL: <http://map.lviv.ua/statti/shust.html>

⁷ Orłyk, 2018a: 218-219.

⁸ Orłyk, 2015: 80-82.

⁹ Orłyk, 2018b: 143-164

¹⁰ Orłyk, 2018c: 223-230.

¹¹ CPAHUK, f. 361, op.1, spr. 123, k.1; Objazatel'noepostanovlenie1914: 4.

¹² Šust: URL: <http://map.lviv.ua/statti/shust.html>

Ryc. 1. Część arkusza wydruku bonów miasta Lwowa o nominale 1 korony, rok 1914 (kolekcja prywatna W. Szwecia, za zgodą właściciela)

do emisji znaków pieniężnych we Lwowie rozpoczęło się wraz z rozpoczęciem I wojny światowej, świadectwem wykorzystania nominału „korona” jest następujący tekst: „Ten bon Gminy Miasta Lwowa ma być przyjmowany w obrocie handlowym w wartości jednej korony austro-węgierskiej. Kasa Gminy Miasta Lwowa wymieni na żądanie okaziciela każdorazowo każdą ilość bonów na banknoty, odpowiadające ich wartości nominalnej — od 20 koron począwszy. Z uchwały Rady Miasta Lwowa / we Lwowie, dnia 11. września 1914”. Na dole na odwrocie trzy podpisy: prezydenta (w środku) i dwóch wiceprezydentów miasta (ryc. 1-4). Zezwolenie na wydanie tych bonów 11 września 1914 r. udzielił wojenny gubernator, hrabia, pułkownik Siergiej Szeremietiew (pełniącego obowiązki wojennego gubernatora we Lwowie do 18 września 1914 r.). 17 września 1914 roku w obiegu pojawiły się pierwsze bony o nominale 1 korona. Wyprodukowano je na kwotę 524 660 koron (ryc. 1-4). Z nich, seria A-Z na kwotę 209460 koron, które podpisywali prezydent miasta Tadeusz Rutowski i dwaj wiceprezydenci — dr Stahl i dr Schleicher. Następnie, w celu

przyspieszenia produkcji bonów do ich podpisywania „dołączono” innych członków Rady miasta Lwowa (ryc. 2-4). Następujące serie, na kwotę 315200 kor., które oznaczono cyframi rzymskimi od I do XXXI podpisywano za pomocą drukowania podpisów prezydenta miasta i jego dwóch zastępców¹³. Lwowskie miejskie bony wydawane były przez kasę miejską. Były one obowiązkowym środkiem płatniczym na terenie miasta.

Przy wyznaczonym kursie pieniędzy rosyjskich w odniesieniu do pieniądza austriackiego, który został zatwierdzony przez władze okupacyjne w wysokości 30 kopiejek za 1 koronę¹⁴ wartość bonów w przeliczeniu zgodnym z ustalonym kurs wyniosła zaledwie 157 398 zł. i, w rzeczywistości, tylko częściowo rozwiązywało problem obiegu pieniężnego w mieście. Jednocześnie uzupełnianie budżetu miasta za pomocą rubli, których kurs był w rzeczywistości wyższy, ograniczało możliwości nabywcze bonów. Sytuacja finansowa we Lwowie,

¹³ Šveć, 2014: 46-48.

¹⁴ Objazatel'noe postanovlenie, 1914: 4.

Ryc. 2. Bony miasta Lwowa o nominale 1 korony (seria A z odręcznymi podpisami), rok 1914 (kolekcja prywatna W. Szwecia, za zgodą właściciela)

Ryc. 3. Bon miasta Lwowa o nominale 1 korony (seria XVIII, podpis prezydenta miasta – własnoręczny; podpisy wiceprezydentów – faksymile), rok 1914 (kolekcja prywatna W. Szwecia, za zgodą właściciela)

Ryc.4. Bon miasta Lwowa o nominale 1 korony (seria XVIII, podpisy – faksymile), rok 1914 (kolekcja prywatna W. Szwecia, za zgodą właściciela)

jak i na całym okupowanym przez wojska rosyjskie terytorium Galicji uległa znacznemu pogorszeniu. Miesięczne potrzeby miasta to około 1 mln koron, lub w rublach około 300-400 tys. rubli (według stanu na IV kwartał 1914 r. – 3966,5 tys. koron¹⁵), a dochód od podatków zmniejszył się. Wraz z tym, wydatki na utrzymanie gospodarki komunalnej i podtrzymywanie stanu sanitarno-epidemiologicznego miasta zwiększyły się, ze względu na znaczną liczbę rosyjskich żołnierzy stacjonujących w mieście. Ponadto, w marcu 1915 r. car Mikołaj II planował wizytę we Lwowie – rosyjskie władze okupacyjne powinny przygotować miasto do „parad zwycięzców” i różnorakich „spotkań”. Niewątpliwie, koszt takich działań byłby znaczący.

Problemy finansowe miasta można było pokonać na dwa sposoby: a) wydaniem miejskich bonów i/lub b) uzyskaniem pożyczki od rządu rosyjskiego.

22 i 23 września 1914 r. prezydent miasta Lwowa T. Rutowski wysłał odpowiednie listy do wojennego generał-gubernatora Galicji i Bukowiny, G. Bobrinskigo¹⁶. W liście napisał o trudnej sytuacji finansowej, która powstała z powodu ogromnego deficytu budżetu miasta. Według obliczeń magistratu miasta Lwowa do końca 1914 r. deficyt miał osiągnąć 3,5 mln koron. Prezydent informował o potrzebie pożyczki i prosił „o pozwolenie na wydanie wewnętrznej pożyczki za pomocą emisji kasowych asygnacji, potwierdzonych cennym majątkiem miasta Lwowa”. Aby doszło do realizacji zamierzeń na asygnatach zaproponowano napis: „Za zgodą Wojennego Generał-Gubernatora Galicji Hrabiego Jerzego Bobryńskiego”. W następnym liście, prezydent miasta Lwowa ubiegał się o przyznanie przez rząd rosyjski, w celu stabilizacji finansowej miasta, pożyczki na kwotę 2 mln rubli. Dla rozwiązania ewentualnych problemów prezydent proponował wysłanie grupy delegatów do Kijowa i Petersburga, z odpowiednimi listami polecającymi od wojennego generał-gubernatora¹⁷. Wojenny generał-gubernator Galicji i Bukowiny, G. Bobrinskij, realnie oceniając sytuację, wiedział, że na kredyt dla Lwowa nie będzie pieniędzy. Postanowił nie wydawać listu polecającego delegatom lwowskiego magistratu¹⁸. Propozycja magistratu lwowskiego dotycząca wydania bonów lub specjalnych asygnacji wydała mu się o wiele lepsza.

Biorąc pod uwagę to, że w imperium rosyjskim tradycji produkcji bonów miejskich nie było, rosyjscy urzędnicy po swojemu zrozumieli mechanizm działania takiego zabiegu finansowego. Nie uznali oni bonu za środek płatniczy; w ich rozumieniu, to były „proste finansowe zobowiązania osób, które dobrowolnie zgodziły się zapewnić miastu pieniężne lub rzeczowe pożyczki, i ... dadzą miastu niektóre środki do zaspokojenia jego potrzeb”¹⁹. Czyli, zdaniem rosyjskich władz okupacyjnych, bony stanowiły swoiste nieoprocentowane papiery wartościowe, takie jak krótkoterminowe zobowiązania miasta, które zostały zabezpieczone majątkiem miasta i nie potrzebowały żadnych gwarancji ze strony rządu rosyjskiego. Miejskie bony miały być sprzedawane przez magistrat oraz przez banki wszystkim, którzy będą chcieli je kupić za rosyjskie, niemieckie lub austriackie środki płatnicze, zapewniając w taki sposób miastu realne środki, pozwalające na rozwiązanie jego problemów. Procedura pozwolenia na drukowanie bonów miejskich, zajęła więcej czasu, niż poprzednia emisja, którą na pozwolił pułkownik S. Szeremietiew. Prawdopodobnie, doświadczenie pierwszej emisji bonów o nominale jednej korony, stwarzały trudności wojskowemu rosyjskiemu, którzy mieli złotówki (raczej ruble). W dodatku, udzielenie zgody na emisję bonów miejskich nie podlegało jurysdykcji wojennego generał-gubernatora. Decyzję o tym podejmował Wódz Naczelny, Wielki książę Mikołaj Mikołajewicz; uzgadniał ją z Radą Ministrów Imperium Rosyjskiego. W rezultacie korespondencji i wniosków ze strony szefa sztabu Naczelnego Wodza, generała M. Januszkiewicza 25 listopada 1914 r. zawiadomiono wojennego generał-gubernatora G. Bobrinskigo, że „Jego Cesarska Wysokość, Wielki Książę Mikołaj Mikołajewicz nakazał przyjąć te propozycje i nie ma nic przeciwko udzielaniu zgody magistratu miasta Lwowa wydać miejskie bony na kwotę 1.000.000 rubli, z zastrzeżeniem następujących ograniczeń w tym celu, aby bony nie miały przymusowego charakteru”²⁰. Głównym warunkiem produkcji lwowskich bonów było to, aby nie nabyły one cech znaków pieniężnych. Dlatego postanowiono: 1) ustalić ich wartość nominalną nie niżej, niż 100 koron, lub 30 rubli; 2) „określić obszar działania tych krótkoterminowych zobowiązań miejskich, wskazując, że one będą funkcjonować tylko w Galicji, i że te bony nie są dopuszczone do obrotu poza granicami

¹⁵ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 3-4.

¹⁶ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 21.

¹⁷ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 6.

¹⁸ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 11.

¹⁹ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 11.

²⁰ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 21.

Ryc. 5. Awers i rewers asygnacji miasta Lwowa, 100 koron, rok 1915
(kolekcja prywatna W. Szweція, za zgodą właściciela)

kraju”²¹. O powyższym rozwiązaniu i warunkach drukowania bonów miejskich wojenny generał-gubernator poinformował lwowskiego gubernatora 8 grudnia 1914 r.²²

Pierwsze asygnacje lwowskie o wartości 100 koron zostały wydane przez kasę miasta Lwowa 5 lutego 1915 r. na kwotę 887 tys. koron (ryc. 5).

Autorem projektu asygnacji o nominale 100 koron był znany artysta malarz Feliks Michał Wygrzywalski (1875-1944) pracował we Lwowie, od 1908 r., po studiach w Rzymie, co miało wpływ na artystyczny wyraz lwowskich asygnat. Na awersie w stylistycznie-alegorycznym ornamencie, w centralnej części znajduje się napis: „Asygnata

kasowa 100 koron Gmina Król. Stoł. Miasta Lwowa wypłaci okazicielowi tej asygnaty najdalej do dnia 30-o października 1915 r. STO KORON w walucie koronowej. Gmina miasta Lwowa ręczy za wypłatę powyższej sumy całym swoim majątkiem. Zapozwoleniem Wojennego Generał-Gubernatora Galicji”. W prawej dolnej części głównego ornamentu – małymi literami monogram Feliksa Wygrzywalskiego (F. M. W.). Na dole są trzy podpisy: w środku – Prezydenta m. Lwowa; po lewej – pierwszego wiceprezydenta; po lewej – drugiego wiceprezydenta m. Lwowa. Po lewej stronie – na marginesie: widok głównego wejścia do Lwowskiego ratusza, a na dole napis: „Z Zakładu Banku Przemysłowego”. Odwrotna strona asygnacji zawiera przedstawienie herbu miasta Lwowa, a na marginesie – widok kaplicy Boimów we Lwowie. Asygnata została wykonana na wysokim poziomie artystycznym,

²¹ CPAHUK, f. 361, op. 1, spr. 101, k. 21, 23, 24.

²² CPAHUK, f. 377, op. 1, spr. 86, k. 1.

Ryc. 6. Podwójny projekt asygnaty miasta Lwowa o nominale 5 koron, rok 1914
LMH, Inw. № BH – 181-182; BH – 183-184 (kopia fotograficzna, oficjalna, według zamówienia Autorów)

co stawiało ją wśród najładniejszych banknotów Europy. Asygnaty o nominale 100 koron bez przeszkód były przyjmowane w bankach i innych instytucjach miasta Lwowa: Kasie Oszczędności, Banku Przemysłowym, Banku Hipotecznym oraz Banku Krajowym. Dzięki temu asygnaty te były powszechne wśród mieszkańców miasta. Ogólna ilość emisji asygnat o wartości 100 koron powinna była wynosić 33300 egzemplarzy (w granicach dozwolonej przez rosyjskie władze okupacyjne kwoty 1 mln rubli)²³. W rzeczywistości wydrukowano tylko 21300 egzemplarzy²⁴.

O tym, że wydanie miejskich bonów władze rosyjskie uważały za krótkoterminową miejską wewnętrzną pożyczkę, świadczy artykuł opublikowany w lokalnej gazecie „Priкарпатська Русь”, z dnia 8 października 1914 r. Pod hasłem „Wewnętrzna pożyczka” informowano, że prezydium lwowskiego magistratu „bardzo stara się uzyskać zgodę na realizację swojego projektu wewnętrznej pożyczki.

Właśnie prezydium zamierzało wydrukować pięciokoronowe, dziesięciokoronowe i dwudziestokoronowe miejskie asygnaty, w kwocie, która pokrywała by się niezbędne wydatki miasta, w sumie około trzech – czterech milionów koron”²⁵. Zauważmy, że do połowy listopada zostały opracowane próby bonów lwowskich o nominale 5, 10 i 20 koron. Ich wprowadzenia do obrotu hamowały rosyjskie władze okupacyjne²⁶. Projekty asygnat o tych nominałach przechowywane są w zbiorach Lwowskiego Muzeum Historycznego (ryc. 6-9). Ponadto, w zbiorach Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy w Kijowie²⁷, autorzy tego artykułu odnaleźli nie znany do tej pory szkic lwowskiego bonu o nominale 10 koron z autografem F-M. Wygrzywalskiego (ryc. 10). Jak widać na ryc. 6, autorzy przygotowali projekty bez podpisów, serii i numeru, a także bez informacji tekstowych na rewersie.

²³ Šust: URL: <http://map.lviv.ua/statti/shust.html>.

²⁴ Šveć 2014: 48.

²⁵ Vnutrennijzayom 1914: 4.

²⁶ Vypusknovyhgorodskich «bonov» 1914: 4.

²⁷ CPAHUK, f. 361, on 1, spr. 101, k. 10.

Ryc. 7. Projekt bonu miasta Lwowa o nominale 5 koron, rok 1914
LMH, Inw.№ BH – 144; BH – 145 (fotografia oficjalna, na zamówienie Autorów)

Ryc.8. Projekt asygnaty miasta Lwowa o nominale 10 koron, rok 1914
LMH, Inw. № BH – 146; BH – 147 (fotografii oficjalna, na zamówienie Autorów)

Ryc.9. Projekt asygnaty miasta Lwowa o nominale 20 koron, rok 1914
LMH, Inw.№ BH – 148; BH – 149 (fotografii oficjalna, na zamówienie Autorów)

Ryc. 10. Szkic asygnaty miasta Lwowa o nominale 10 koron, rok 1914
CPAHUK, f.361, op.1, spr. 101, k. 10 (fotograficzna, oficjalna CPAHUK według zamówienia Autorów)

Podwójny projekt świadczy o dostępnych wariantach odcieni farb (jaśniejszy i ciemniejszy). Jeśli chodzi o podobny projekt asygnaty o wartości 5 koron (ryc. 7), tutaj już widać serię (A) i numer (1298). Jest też fragment informacji na rewersie: „Gmina król. stoł. miasta Lwowa. Pięć koron”. Poniżej miejsce dla podpisów prezydenta i dwóch wiceprezydentów Lwowa. Nazwy nie ma, warunki ich obrotu i wymiany również nie zostały wskazane. Jak widać na rysunkach 6 i 7, projekty asygnaty 5 koron pozostały niedokończone.

Projekt lwowskiej asygnaty o wartości 10 koron, który znajduje się w zbiorach Lwowskiego Muzeum Historycznego. Ten projekt również nie został zrealizowany (patrz ryc. 8).

Jak widać na ryc. 9, w projekcie bonu o nominale 20 koron wykonanych przez F.M. Wygrzywalskiego awers zawiera w centrum na górze (obraz) herb miasta i napis: Dwadzieścia koron w.a. (waluty austriackiej). Na dole: w centrum – 1914 (rok), po lewej stronie seria – 43; po prawej stronie – nr 20058. Rewers zawierał taki napis: „Gmina król. stoł. Miasta Lwowa wypłaci okazicielowi tej asygnaty kasowej dnia 30 czerwca 1915. Dwadzieścia koron: Gmina miasta Lwowa ręczy za wypłatę tej sumy całym swoim majątkiem. Za pozwoleniem wojennego Generał Gubernatora Galicji. Imieniem gminy miasta Lwowa”. Na dole

na rewersie, odpowiednio są trzy podpisy: preza miasta (w centrum) i dwóch wiceprezesów Lwowa. W prawym dolnym rogu – skrót od inicjałów autora projektu (F. M. W.).

Na ryc. 10 pokazany został projekt lwowskiej asygnaty o nominale 10 koron, który znajduje się w Centralnym Państwowym Historycznym Archiwum Ukrainy w Kijowie. W porównaniu z pokazanym wyżej niedokończonym projektem (rys. 8), części ornamentu są inne, a treść tekstu na rewersie jest taka sama, jak tekst, który jest rozmieszczony na asygnacie o nominale 20 koron. Kolory, które zostały wykorzystane dla obu projektów tego nominału były identyczne, ale połączenie kolorów zostało zmienione przez autora z pionowego na poziomy.

Kiedy lwowski magistrat rozpoczął starania o wydanie drobnych banknotów o nominałach 5, 10 i 20 koron, zwrócono się do Naczelnego Wodza. Rosyjskie władze zrozumiały, że tylko w części chodziło o zobowiązania finansowe (w formie papierów wartościowych). W większym stopniu były to lokalne znaki pieniężne, które miały chronić ludność miejscową i rynek konsumencki. Będąc w wolnym obiegu pieniężnym jednocześnie z rublem rosyjskim, lwowskie znaki pieniężne grały dominującą rolę w związku z ich towarowym zabezpieczeniem i bardziej realnym kursem.

Za znaczący błąd propagandy rosyjskich władz okupacyjnych można uznać, że wydane bony o wartości 1 korony, jak i 100 koron miały nazwę waluty austriackiej. Mając lwowskie doświadczenie w produkcji bonów, władze rosyjskie pod żadnym pozorem nie dawały oficjalnych zezwoleń okupowanym miastom Galicji i Bukowiny na emisję asygnat, chociaż takich wniosków pojawiło się dużo.

Skróty

CPAHUK – Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy w Kijowie
LMH – Lwowskie Muzeum Historyczne

Literatura

- Objazatel'noe postanovlenie, 1914. №1419, 4.
Orlyk S. 2015. *Problemy hroshovoho obihu v Ukraini v period Peršoi svitovoi viiny: rozminni marky ta kaznačeiski znaky. Aktual'ni problemy numizmatyky u systemi spetsial'nych haluzey istoryčnoyi nauky*, Kiev, 80-82.
Orlyk S., Boiko-Gagarin A. 2017. *Falšyvomonetnyctvo v Ukraini v roky Peršoi svitovoi viiny, Ukrainyskyi numizmatyčnyi šchoričnyk*, 1, 143-164.
Orlyk S. 2018a. *Finansova polityka rosiiskoho uriadu na okupovanykh terytoriiakh Halychyny i Bukovyny v period Pershoi svitovoi viiny (1914-1917 rr.)*. Belaya Tserkov.
Orlyk S. V. 2018b. *Rossijskie fal'sivye kreditnye bilety v Galicii v gody Pervoj mirovoj vojny*, 2, 51-54.
Orlyk S. 2018c. *Bankivska systema Halychyny y Bukovyny v period rosiiskoi okupatsii v roky Pershoi svitovoi viiny. Schidnoievropeiskji istorychnij visnyk* 3, 223-230.
Podczaski A. 2010. *Katalog papierowych pieniędzy zastępczych z ziem polskich*. T. 1 Galicja i Śląsk Cieszyński 1848-1924, Warszawa.
Šust R. *Hroviznaky L'vova 1914-1918 r.* URL: <http://map.lviv.ua/statti/shust.html>
Šveć V. 2000. *Kataloh ukrayins'kyh hrošey vid 1917 roku*, L'viv, 168.
Šveć V. 2014. *Tradycii drukuvannia paperovykh hrošej u L'vovi (z nahody 100-littia emisii l'viv'skykh koron, L'viv'ski numizmatyčni zapysky*, 11, 46-48.
Šveć V. Prywatna kolekcja, Lwów.
Solski T. 1921. *Polska moneta papierowa: Spis bonów wojennych z lat 1914-1920*, Lwów.
Vnutrennij zayom. *Prikarpatskaja Rus'*, 1914. №1436, 4.
Vypusknovyh gorodskich «bonov». *Prikarpatskaja Rus'* 1914. №1473, 4.

Switłana Orlyk

ORCID 0000-0002-6280-9273

Centralnoukraiński Narodowy Uniwersytet
Techniczny Kropyvnycki, Ukraina
svitlana.orlik@gmail.com

Wiktor Kocur

ORCID 0000-0003-4968-4813

Perejaslav-Chmelnycki Państwowy Uniwersytet
Pedagogiczny im. Grygoria Skoworody
Perejaslav-Chmelnycki, Ukraina
phdpu.edu@gmail.com

Wołodymyr Szeć

ORCID 0000-0002-9940-689X

Lwowski Narodowy Uniwersytet
imienia Iwana Franki
Lvov, Ukraina
shwe@ukr.net